Analyysi

Tietojenkäsittelypalvelut tärkeä osa Suomen palveluvientiä

Suomen talous | 17.12.2024 | Petri Mäki-Fränti, Hannu Viertola

KIRJOITTAJAT

Petri Mäki-Fränti
Vanhempi ekonomisti

Hannu Viertola
Vanhempi ekonomisti

Palveluvienti on kasvattanut selvästi osuuttaan Suomen viennistä viime vuosina. Se on kuitenkin varsin harvojen markkina-alueiden ja tuoteryhmien varassa. Suomen palveluviennin tärkeimmäksi kohdemaaksi on noussut Yhdysvallat, mutta valtaosa palveluiden viennistä suuntautuu silti Eurooppaan. Perinteisten kauppakumppanimaiden Ruotsin ja Saksan merkitys on edelleen suuri. Suomen palveluvienti on keskittynyt pitkälle tietojenkäsittelypalveluiden vientiin.

Suomen vienti kasvaa kriiseistä huolimatta

Peräkkäiset kriisit ovat koetelleet vientimarkkinoitamme viime vuosina. Koronasta seurasi laajoja

tarjontahäiriöitä koko maailmantalouteen, sota Ukrainassa johti energiakriisiin ja edelleen hintojen ja korkojen nopeaan nousuun sekä Venäjän kaupan tyrehtymiseen. Tilannetta ei ole helpottanut Suomen tavaraviennin painottuminen investointitavaroihin, sillä epävarmuudet ja kriisit näkyvät usein ensin globaalin investointikysynnän heikkenemisenä.

Kriiseistä huolimatta Suomen vienti on kasvanut viime vuosina varsin vakaasti. Suomen tavara- ja palveluviennin arvo suhteessa BKT:hen on pysynyt runsaassa 40 prosentissa, ja vuonna 2023 se oli lähes 114 mrd. euroa[1]. Tavaroiden ja palveluiden tuonti on perinteisesti kasvanut pidemmällä aikavälillä keskimäärin likimain samaa tahtia viennin kanssa. Vuosittaisissa viennin ja tuonnin kasvuasteissa sen sijaan voi olla suuriakin eroja.

Suomen vientimarkkinat ovat keskittyneet maantieteellisesti melko harvalukuiseen joukkoon maita, sillä Suomen kymmenen tärkeintä vientimaata kattavat miltei kaksi kolmasosaa Suomen viennistä. Lähes kaksi kolmasosaa Suomen kaikesta viennistä suuntautuu Eurooppaan, ja pelkästään vienti euroalueelle kattaa yli kolmanneksen Suomen viennistä. Euroopan ulkopuolisista maista selvästi tärkein vientimarkkina on Yhdysvallat, jonne suuntautuu runsaat 13 % Suomen viennistä. Muun Amerikan osuus pois lukien Yhdysvaltojen osuus on suhteellisen vähäinen, vain muutama prosentti. Kiinan osuus Suomen viennistä jää vähän alle 5 prosenttiin. Aasian maiden yhteenlaskettu osuus on kuitenkin lähes 15 %.

Palveluviennin merkitys on kasvanut nopeasti

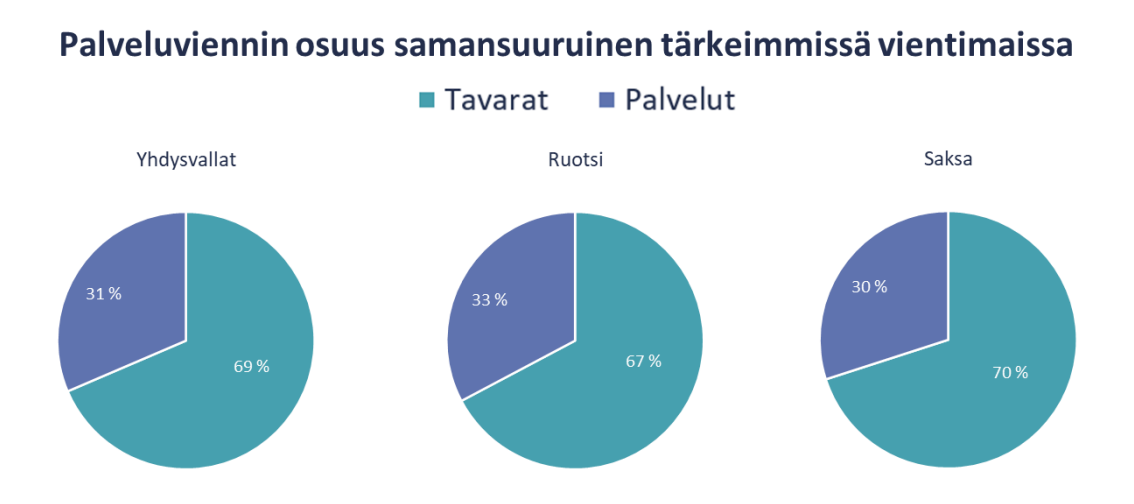
Maksutasetilastojen mukaan noin 70 % Suomen viennin arvosta koostui vuonna 2023 tavaroista ja 30 % oli palveluvientiä. Palveluviennin arvo oli noin 33 mrd. euroa. Palveluiden merkitys Suomen viennille on kasvanut nopeasti, sillä vielä vuonna 2013 palveluiden osuus Suomen viennistä jäi alle 25 prosenttiin eli noin 19 mrd. euroon. Suomen vienti jakautuu tavara- ja palveluvientiin suunnilleen samassa suhteessa kolmessa tärkeimmässä yksittäisessä vientimaassamme eli Saksassa, Ruotsissa ja Yhdysvalloissa (kuvio 1).

Palveluiden tuonnin arvo on kasvanut viimeisten 10 vuoden aikana palveluvientiäkin nopeammin. Kun vuonna 2013 palveluiden tuonnin arvo ylsi lähelle 24:ää mrd. euroa, vuonna 2023 se oli kasvanut lähes 42 mrd. euroon eli kasvua oli noin 77 %. Suomen ulkomaankaupan palvelutase oli siis vuonna 2023 alijäämäinen noin 9 mrd. euron verran.

Suomen palveluvienti koostuu suureksi osaksi korkeaa teknologista osaamista vaativista palveluista, ja samanlaisia palveluita Suomeen myös tuodaan. Ylivoimaisesti suurin palvelutuonnin erä on muut liike-elämän palvelut. Sen osuus koko palvelutuonnista on lähes 40 % vuonna 2023. Myös tietotekniikkaan liittyviä palveluita ja kuljetuspalveluita tuodaan paljon.

Suomalaiset käyttävät ulkomaanmatkoihin enemmän rahaa kuin mitä ulkomaiset matkailijat tuovat Suomeen. Vuonna 2023 matkailutuonnin arvo ylsi 5,4 mrd. euroon, mutta matkailupalveluiden viennin arvo jäi selvästi tätä pienemmäksi, 3,8 mrd. euroon.

Kuvio 1.

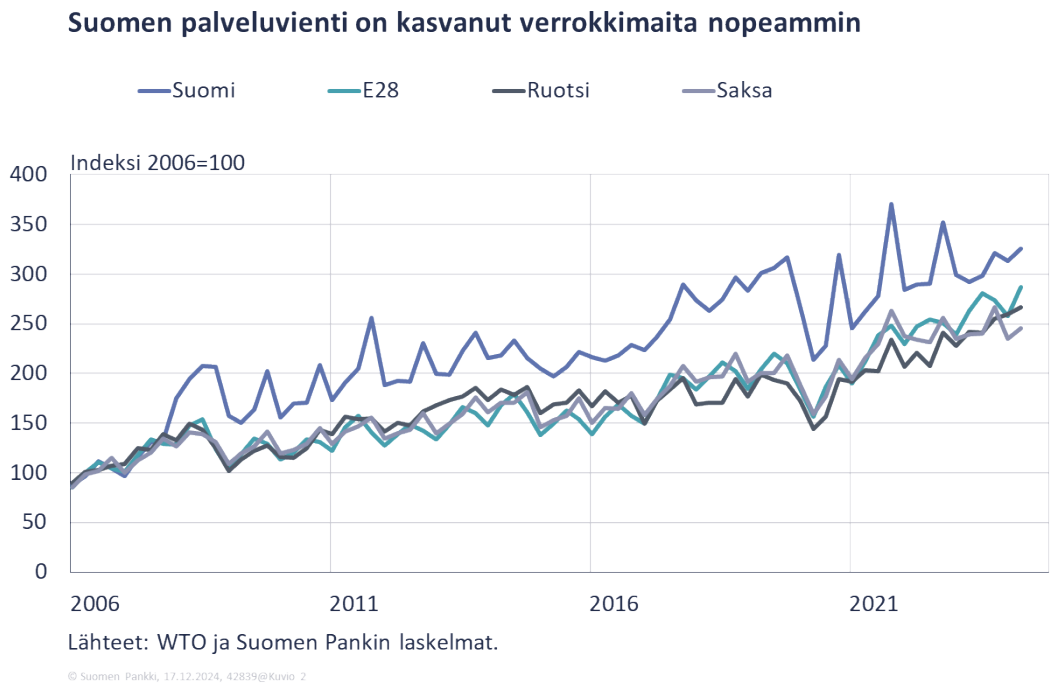

Lähteet: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.
© Suomen Pankki, 17.12.2024, 42839@Kuvio 1

Globaali palvelukauppa kasvaa tavaravientiä nopeammin

Suomen viennin palveluvaltaistuminen ei ole kansainvälisessä vertailussa mitenkään poikkeuksellista. Palveluiden maailmankauppa on kasvanut viime vuosina globaalistikin tavaroiden kauppaa nopeammin.[2] WTO:n palvelukaupan tilastojen mukaan Suomen palveluiden vienti on kasvanut hieman nopeammin kuin Euroopan unionin maiden palveluvienti keskimäärin. Ero Suomen hyväksi oli erityisen suuri vuosina 2015–2019. Näinä vuosina Suomen palveluvienti kasvoi myös tärkeimpiä kauppakumppaneitamme Ruotsia ja Saksaa nopeammin. Koronapandemiasta seurasi sekä EU-maiden että Suomen palveluviennissä selvä notkahdus, mutta nyt palveluviennin kasvu on taas elpynyt. Vuosina 2020–2024 Suomen palveluvienti on kasvanut suunnilleen samaa vauhtia verrokkimaiden kanssa (kuvio 2).

Kuvio 2.

Mitä palveluvienti on?

Palveluviennin tilastoiminen on vaikeampaa kuin tavaraviennin, sillä palveluiden aineettoman luonteen vuoksi niiden ulkomaakauppaa ei voi määritellä yhtä yksiselitteisesti kuin tavaroiden. Maksutasetilastoissa palveluvientiä on maiden rajat ylittävä palveluiden tarjoaminen asiakkaalle, mukaan lukien matkailu. Kauppasopimus GATSin määritelmä palveluviennille on maksutasetilastoja laajempi, sillä GATSin mukaisissa tilastoissa palveluvienniksi lasketaan palvelukauppa, jossa palvelun myyjä ja ostaja edustavat eri kansallisuuksia. Palveluvienniksi lasketaan tällöin myös palvelut, joita yrityksen ulkomailla sijaitseva yksikkö tarjoaa asiakkaalleen paikan päällä.[3, 4]

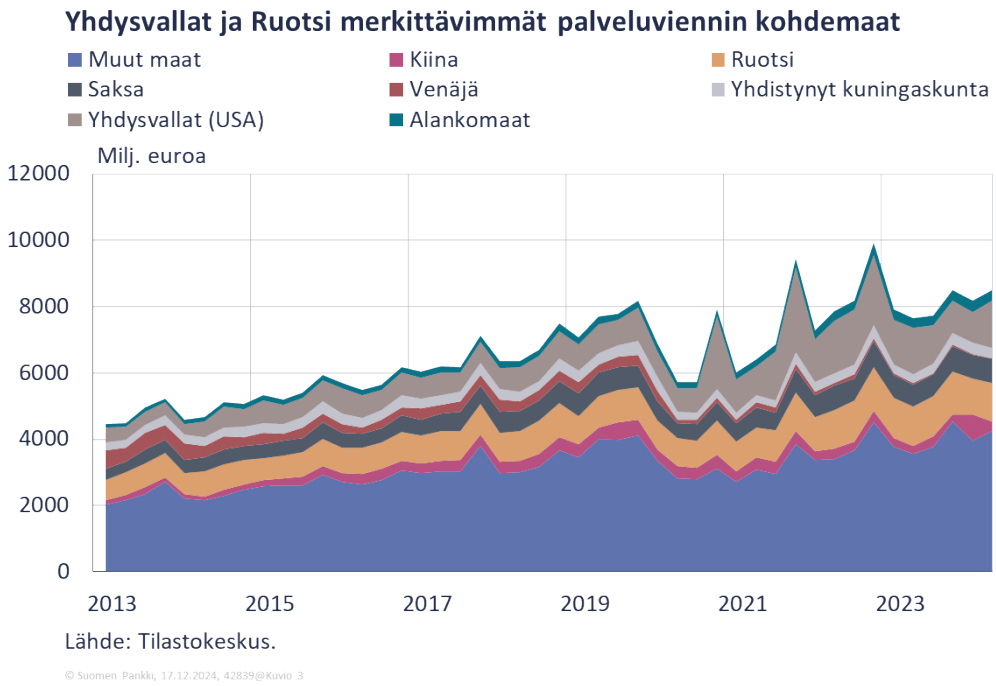
Rajanveto tavaroiden ja palveluiden välillä ei ole yksiselitteistä, sillä moniin tavaroihin sisältyy merkittävä palvelukomponentti. Palveluiden viennin merkitys Suomen taloudelle ja työllisyydelle onkin suurempi erityisesti sen vuoksi, että niiden arvonlisä on suurempi kuin tavaroiden valmistamiseen sisältyvä arvonlisä. Varsinkin korkean teknologian tuotteiden arvonlisästä suurempi osuus koostuu tyypillisesti suunnittelusta, markkinoinnista ja jakelusta kuin kokoonpanosta. Jos aineellinen lopputuote valmistetaan Suomessa, tuotekehityksen ym. palveluiden luoma arvo tilastoidaan tavaravienniksi. Jos tuote sen sijaan valmistetaan ulkomailla, palveluiden arvo voidaan tulouttaa Suomeen, jolloin se tulee tilastoiduksi palveluvientinä.

Palveluviennin epäsuorien erien ottaminen huomioon kasvattaa arvioita sekä maailmankaupan että Suomen viennin palveluvaltaistumisesta. Cernatin (2024) arvion mukaan jopa kaksi kolmasosaa maailmankaupasta koostuisi laajasti määritellystä palveluviennistä. Cernat arvioi palveluviennin rakennetta myös maakohtaisesti, ja Cernatin tilastointitavalla Suomen palveluviennistä noin 40 % muodostuu suomalaisyritysten tarjoamista palveluista viennin kohdemaassa ja vain 40 % Suomen rajojen yli tapahtuvasta suorasta palveluviennistä. Palveluiden todellinen merkitys Suomen taloudelle saattaa siis olla suurempikin kuin mitä maksutasetilastoista voi päätellä.[5]

Suomen palveluvienti on maantieteellisesti keskittynyttä

Suomen palveluvienti on maantieteellisesti keskittyneempää kuin tavaravienti. Noin 40 % Suomen palveluviennistä kohdistuu palveluviennin kolmeen tärkeimpään kohdemaahan eli Yhdysvaltoihin, Saksaan ja Ruotsiin (kuvio 3). Yhdysvallat on näistä markkinoista tärkein. Palveluvienti Yhdysvaltoihin kattaa Suomen palveluviennistä yksin noin 15 %, ja vuosina 2018–2023 se kasvoi runsaat 63 %. Vuonna 2023 Yhdysvaltoihin suuntautuvan palveluviennin arvo oli jo noin 5 mrd. euroa.

Kuvio 3.

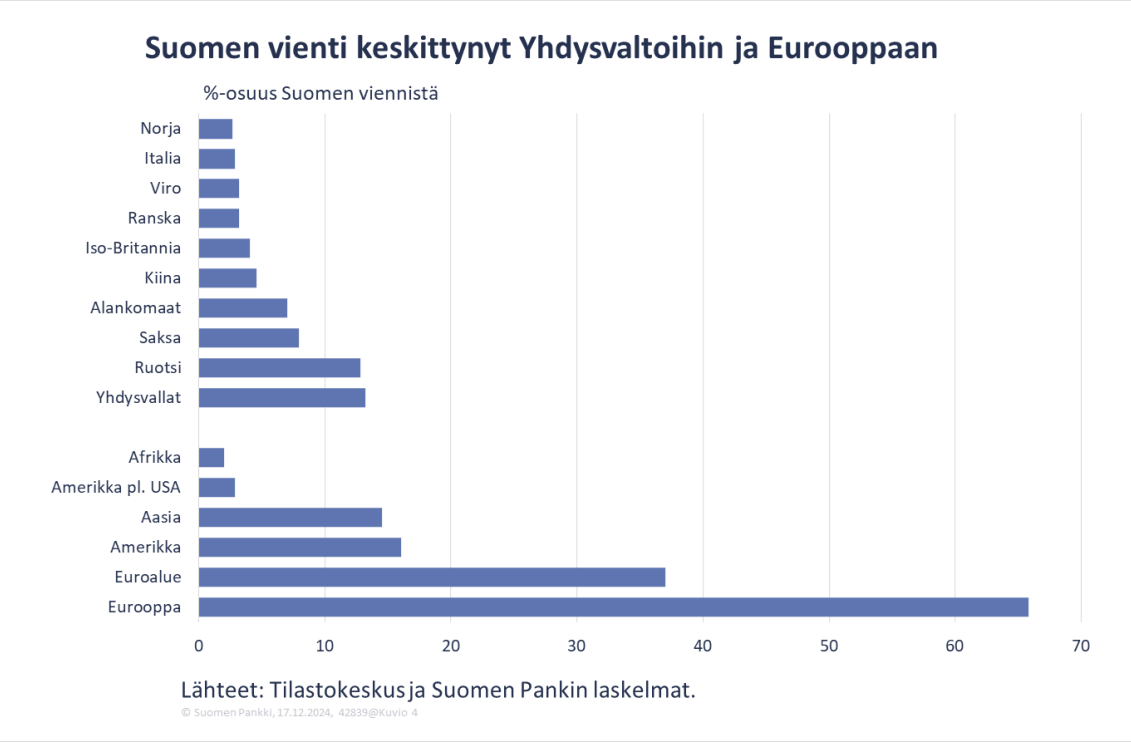

Muita merkittäviä palveluviennin markkina-alueita ovat mm. Kiina ja Iso-Britannia, mutta näissä

maissa viennin määrä jää selvästi kolmea tärkeintä markkina-aluetta vähäisemmäksi. Muualle Amerikkaan kuin Yhdysvaltoihin Suomi ei juurikaan vie palveluita (kuvio 4). Aasia on Suomen palveluviennille suunnilleen yhtä suuri markkina-alue kuin Yhdysvallat ja muu Amerikka yhteensä.

Venäjä ei ole ollut Suomelle yhtä tärkeä markkina-alue palveluviennin kuin tavaraviennin suhteen. Paikallisesti Venäjällä on kuitenkin ollut merkitystä matkailulle ja mm. kaupalle. Vielä vuonna 2013 Suomen Venäjälle suuntautuvan palveluviennin arvo oli noin 2 mrd. euroa. Venäläisten matkailu Suomeen alkoi vähentyä merkittävästi jo vuodesta 2014 lähtien, kun Krimin valtausta seurasi ruplan heikkeneminen ja raakaöljyn halpeneminen. Koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota pakotteineen antoivat tälle kehitykselle lisävauhtia, niin että vuonna 2023 Suomen palveluvienti Venäjälle oli enää noin kymmenesosa siitä mitä vuosikymmen aikaisemmin.

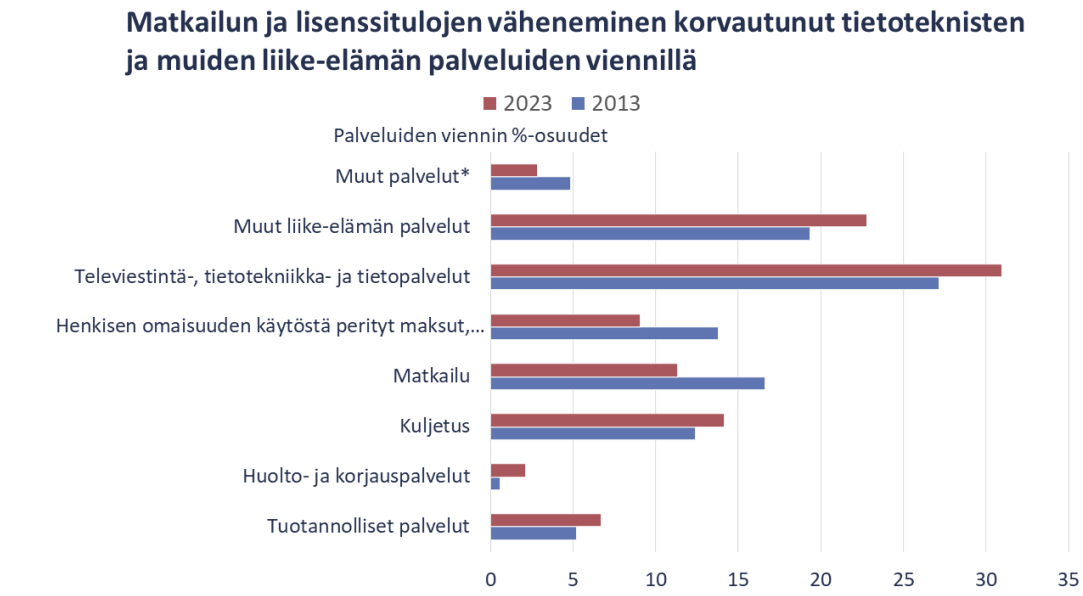
Kuvio 4.

Suomi vie korkeaa osaamista vaativia palveluita

Palveluiden viennin rakenne on jossain määrin muuttunut viimeisten 10 vuoden aikana (kuvio 5). Merkitystään ovat kasvattaneet varsinkin korkeaa osaamista vaativat palvelut. Suomen palveluviennin tärkein tuoteryhmä on nykyisin televiestintä-, tietotekniikka- ja tietopalvelut, jotka käsittävät Suomen palveluviennistä vajaan kolmanneksen (kuvio 6). Muita tärkeitä palveluviennin tuoteryhmiä ovat muut liike-elämän palvelut ja henkisen omaisuuden käytöstä saadut maksut.

Kuvio 5.

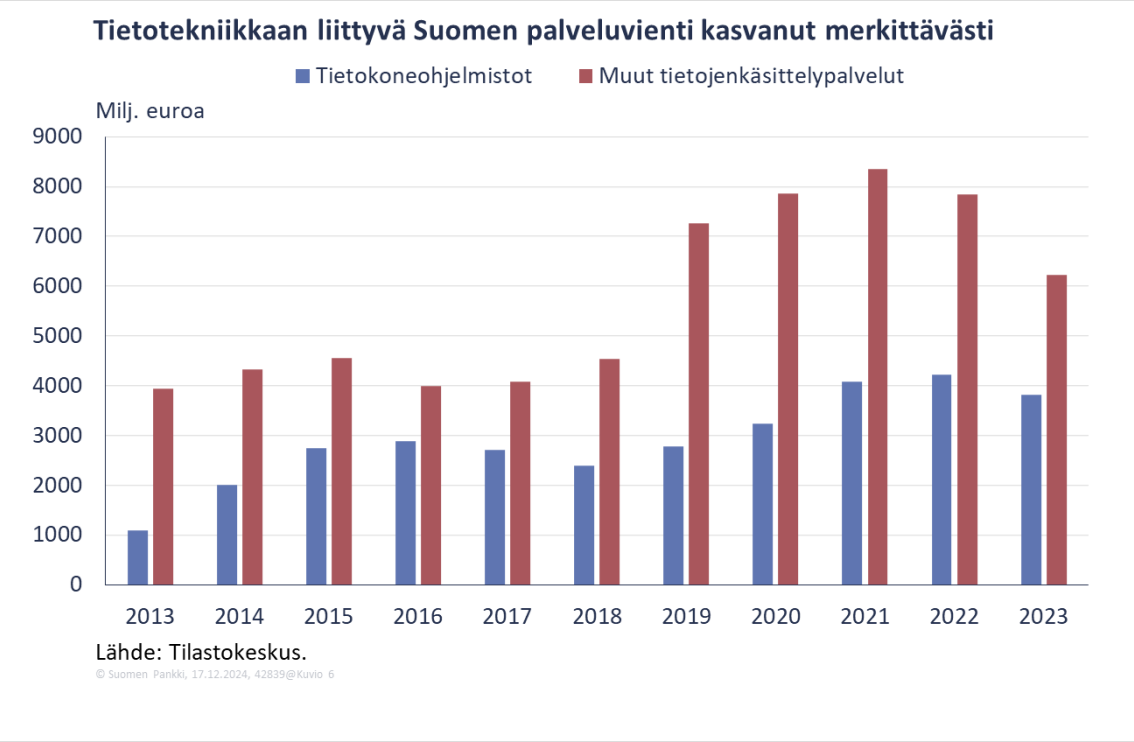

Myös tuotannollisten palveluiden ja kuljetuspalveluiden osuudet Suomen palveluviennistä ovat hieman kasvaneet[6]. Merkitystään on menettänyt mm. matkailupalvelut, yksi palveluviennin perinteisistä osa-alueista. Luokan ”muut palvelut” osuuden pieneneminen selittyy lähinnä rakennuspalveluiden vähenemisellä.

Televiestintä-, tietotekniikka- ja tietopalvelut käsittävät varsin suuren joukon erilaisia palveluita:

- **Tietotekniikkapalvelut** eli tietojenkäsittelypalvelut liittyvät laitteistoihin, ohjelmistoihin ja tietojärjestelmiin. Ne kattavat kirjavan joukon palveluita ohjelmistojen toteutuksesta ja erilaisista neuvonta- ja konsultointipalveluista laitteistojen huoltoon ja korjaukseen.
- **Tietopalveluilla** tarkoitetaan erilaisten tietosisältöjen tuottamiseen tarvittavia palveluita. Tietopalveluita ovat esimerkiksi painettujen ja digitaalisten medioiden suorat tilaukset sekä uutisten ja kuvien välittäminen tiedotusvälineille.
- **Televiestintäpalvelut** kattavat tiedon välittämiseen tarvittavat palvelut, mutta näihin palveluihin ei sisälly itse tietosisältöjen arvoa. Televiestintäpalveluihin lasketaan mukaan mm. matkapuhelinpalvelut ja internet-yhteyden tarjoaminen.

Kuvio 6.

Edellä luetelluista selvästi tärkein osa-alue on tietotekniikkapalvelut, kun taas tieto- ja televiestintäpalveluiden osuus jää häviävän pieneksi. Tietotekniikkapalveluista ohjelmistot käsittävät noin kolmanneksen, ja loput kaksi kolmannesta ovat muita tietojenkäsittelypalveluita. Tietotekniikkapalveluista yksin pelialan viennin arvo oli vuonna 2020 yli 2 mrd. euroa[7].

Toiseksi tärkein palveluviennin osa-alue on muut liike-elämän palvelut vajaan neljänneksen osuudellaan. Muut liike-elämän palvelut kattavat suuren joukon erilaisia asiantuntijapalveluita, kuten tutkimusta ja kehitystä, teknisiä palveluita sekä konsultointia.

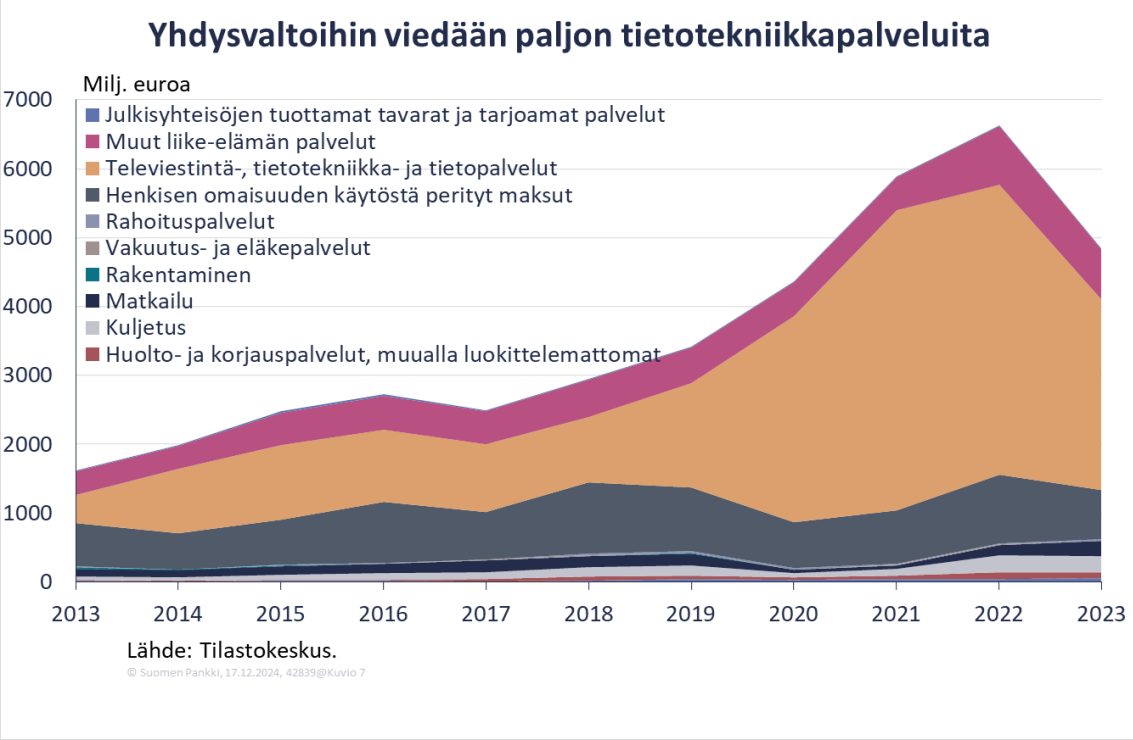
Suomen palveluviennin kolmanneksi tärkein osa-alue on henkisen omaisuuden käytöstä saadut maksut. Varsinkin patentit ovat tuottaneet suomalaisyrityksille viime vuosina melko tasaista tulovirtaa. Pelkästään Nokialle maksettiin vuonna 2023 lisenssikorvauksia 1 085 milj. euroa[8].

Tuotannollisia palveluita ovat esimerkiksi huoltopalvelut, jotka liittyvät kiinteästi jonkin toimitettavan tavaran huoltamiseen ja ylläpitoon. Tuotannollisten palveluiden viejistä tärkein on Kone, jonka hissien huoltotoimintojen liikevaihto oli vuonna 2023 noin 4,1 mrd. euroa ja hissien modernisoinnin vajaat 2 mrd. euroa, kun uusia hissejä myytiin vajaalla 5 mrd. eurolla[9].

Yhdysvallat tärkeä tietotekniikkapalveluiden markkina-alue

Suomen tärkein vientimarkkina tietotekniikkapalveluille on Yhdysvallat (kuvio 7), jonne on mennyt noin kolmannes kaikesta Suomen tietotekniikkapalveluiden viennistä. Näistä palveluista suurin osa on ollut tietojenkäsittelypalveluja ja ohjelmistoja. Tietotekniikkaan liittyvien palveluiden vienti Yhdysvaltoihin on kasvanut nopeasti viime vuosikymmenen lopulta lähtien. Vuonna 2017 näiden palveluiden viennin arvo oli vain noin miljardi euroa. Vuonna 2022 se ylsi kuitenkin jo lähes 4,5 mrd. euroon. Vuonna 2023 tietotekniikkaan liittyvien palveluiden vienti Yhdysvaltoihin väheni, mutta sen arvo oli siitä huolimatta vielä noin 3 mrd. euroa. Toiseksi tärkeimmän Yhdysvaltain palveluviennin osa-alueen muodostavat henkisen omaisuuden käytöstä saadut maksut eli lisenssimaksut. Myös muut liike-elämän palvelut ovat merkittävä Yhdysvaltoihin suuntautuvan palveluviennin erä.

Kuvio 7.

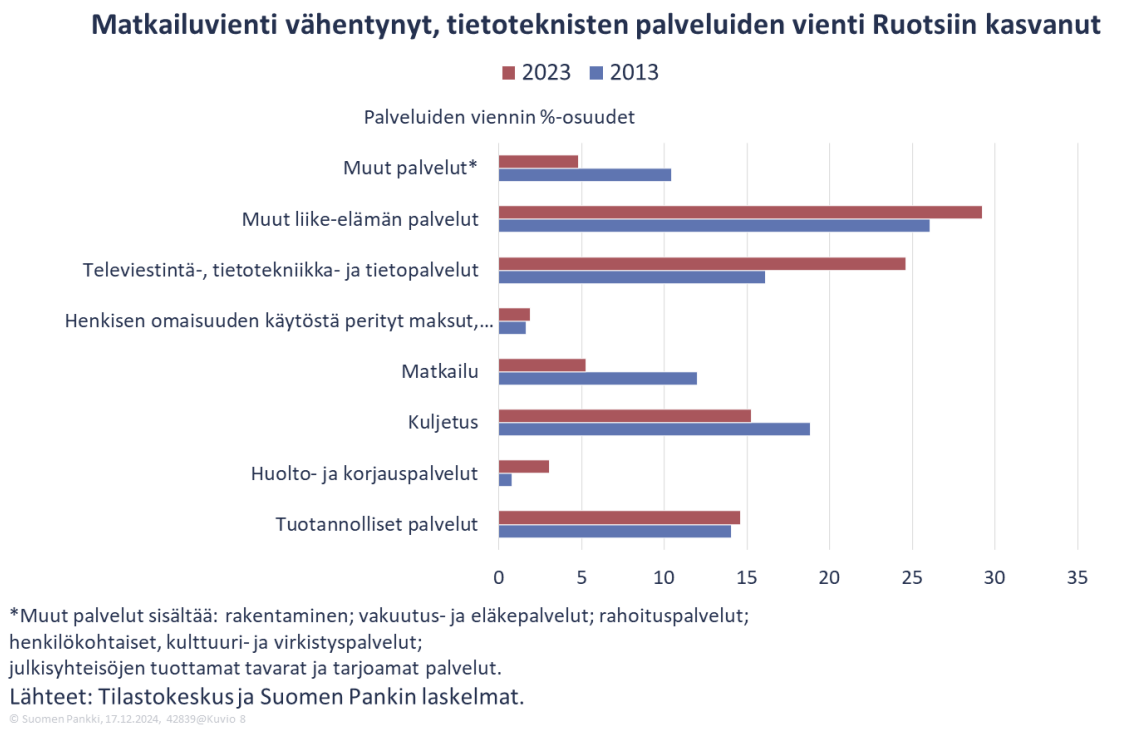
Palveluvienti Ruotsiin ja Saksaan on monipuolisempaa kuin Yhdysvaltoihin

Suomen Ruotsiin suuntautuvan palveluviennin arvo oli vuonna 2023 lähes 4,9 mrd. euroa, missä oli kasvua melkein 80 % vuoteen 2013 verrattuna. Myös tästä palveluviennistä tietopalvelut sekä televiestintään ja tietotekniikkaan liittyvät palvelut käsittävät merkittävän osan, melkein 30 %, ja

näiden palveluiden osuus on kasvanut viime vuosina huomattavasti (kuvio 8). Ruotsiin suuntautuvan palveluviennin rakenne on kuitenkin monipuolisempaa kuin Yhdysvaltoihin suuntautuvan. Tietotekniikkapalveluitakin suuremman erän muodostavat muut liike-elämän palvelut runsaan kolmanneksen osuudellaan, ja näiden toimialojen viennin arvo on myös kasvanut viimeisten 10 vuoden aikana.

Lisäksi Suomi vie Ruotsiin merkittävästi kuljetus- ja matkailupalveluita, jotka yhdessä käsittävät Ruotsiin suuntautuvasta palveluviennistä vajaan neljänneksen. Matkailupalveluiden osuus on kuitenkin pienentynyt merkittävästi. Ruotsista suuntautuva matkailu Suomeen on vähentynyt.

Kuvio 8.

Saksa on kolmanneksi tärkein Suomen palveluiden viennin kohdemaa. Kaiken kaikkiaan Saksaan vietiin palveluita lähes 3 mrd. euron edestä vuonna 2023. Kasvua vuoteen 2013 verrattuna on yli 100 % eli palveluviennin arvo on tuplaantunut, joskin vuonna 2023 kasvu lähes pysähtyi.

Tietotekniikkaan liittyvien palveluiden vienti on merkittävä osa myös Saksaan suuntautuvasta palveluviennistä (kuvio 9). Saksaan suuntautuvan palveluviennin rakenne on silti monipuolisempi kuin Yhdysvaltoihin, sillä IT-palveluiden lisäksi Suomi vie Saksaan paljon kuljetuspalveluita, muita liike-elämään liittyviä palveluita ja tuotannollisia palveluita. Viimeksi mainittujen osuus on lähes viidennes.

Tietoteknisten laitteiden osuus koko palveluviennistä Saksaan on kuitenkin selvästi pienentynyt

2010-luvulla. Sen sijaan tuotannolliset palvelut ovat kasvattaneet osuuttaan selvästi. Myös matkailu ja kuljetuspalvelut ovat jossain määrin kasvattaneet osuuttaan. Lisenssimaksujen osuus on pieni verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltoihin.

Kuvio 9.

Palveluviennin merkitys kokoaan suurempi

Suomen tavaravienti on matkapuhelinteollisuuden kuihtumisen jälkeen yksipuolistunut ja jäänyt yhä enemmän perinteisen savupiipputeollisuuden varaan. Tavaravienti ei kuitenkaan yksin kerro koko kuvaa Suomen viennistä. Suomalaisyritysten palveluiden vienti on kasvanut viime vuosina nopeasti niin että vientituloistamme jo kolmannes tulee palvelukaupasta.

Suomen viennin palveluvaltaistuminen on osa globaalia ilmiötä. Finanssikriisin jälkeen tavarakaupan kasvu hiipui maailmanlaajuisesti, mutta sitä on paikannut palvelukaupan kasvu. Suomen palveluvienti on maantieteellisesti varsin keskittynyttä, sillä merkittävä osa siitä kohdistuu Eurooppaan, varsinkin Ruotsiin ja Saksaan. Tärkeimmäksi palveluiden vientimaaksi on silti noussut Yhdysvallat. Suomen palveluvienti on keskittynyttä myös toimialoittain. Varsinkin tietotekniikkapalveluiden osuus siitä on suuri.

Palveluviennillä on Suomen taloudelle vieläkin suurempi merkitys kuin mitä voisi päätellä pelkästään sen vientiosuudesta. Kotimaisen jalostusarvon osuus on palveluviennissä tyypillisesti

suurempi kuin tavaraviennissä, joka on yhä kiinteämmin osa kansainvälistä tuotantoketjua ja jossa käytetään paljon ulkomailta tuotuja komponentteja ja välituotteita. Lisäksi Suomen palveluvienti koostuu voittopuolisesti tietotekniikkapalveluista, patenteista ja muista suurta asiantuntemusta vaativista palveluista, joissa jalostusarvo on korkea.

Palveluviennin kasvu ei kuitenkaan ole vailla riskejä. Suomen palveluvienti on kasvanut varsinkin Yhdysvaltojen suuntaan, mikä voi nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa olla riskialtista. Kaupan esteet eivät ole vieraita kansainvälisessä palvelukaupassakaan, ja niiden määrä voi lähivuosina lisääntyä. Yhdysvallat on noussut myös tavaraviennissä Suomen tärkeimmäksi kauppakumppaniksi, mikä kasvattaa entisestään Suomen riippuvuutta Yhdysvaltojen suhdannekehityksestä. Yhdysvaltain talouskehitys heijastuu meille myös epäsuorasti, sillä kauppakumppaneistammekin on tullut aikaisempaa riippuvaisempia Yhdysvalloista, varsinkin Euroopassa.

Lähteet

Baldwin, Richard, Freeman, Rebecca & Theodorakopoulos, Angelos (2024). Deconstructing Deglobalization: The Future of Trade is in Intermediate Services, Asian Economic Policy Review 19, s. 18–37.

Cernat, Lucian (2024). What Mode of Supply Will Matter the Most for the Futures of Services Trade?, ECIPE Policy Brief 16/2024.

OECD (2023). ICIO-TIVA Highlights: GVC Indicators for Finland, OECD Inter-Country Input-Output (ICIO) tables.

Viitteet

1. Kokonaiskysynnän kannalta ulkomaankaupan merkitystä kuvaa bruttovientiä paremmin nettovienti eli viennin ja tuonnin erotus. Nettoviennin osuus Suomen BKT:stä on vaihdellut −2:sta 1,6 prosenttiin. ↑
2. Katso esim. Baldwin ym. (2024). ↑
3. WTO:n kauppatilastoissa palvelukauppa määritellään rajat ylittävänä suorana palveluvientinä. Tämä on käsitteellisesti lähempänä perinteisesti ajateltuja kauppavirtoja. Sen sijaan GATSin (General Agreement in Trade on Services) puitteissa käytetyn määritelmän ongelmana on mm. epäsuorien palveluiden tilastoimisen vaikeudet. GATSin määritelmää palveluviennistä on silti käytetty pohjana myös kansainvälisiä kauppasopimuksia neuvoteltaessa (esim. Uruguayn kierros). ↑
4. GATSin tavanomaisessa luokittelussa palvelut luokitellaan sen perusteella, miten ne ↑

toimitetaan tuottajalta asiakkaalle: 1) Palvelut, jotka toimitetaan suoraan maasta toiseen tuottajalta asiakkaalle (esim. kuljetuspalvelut ja digitaaliset palvelut). 2) Ulkomailla tapahtuva kulutus eli lähinnä matkailupalvelut. 3) Palvelut, joita yritykset tarjoavat suoraan asiakkaille ulkomailla sijaitsevien yksiköidensä kautta. 4) Palvelut, joita yritykset tarjoavat asiakkaalle suoraan kotimaastaan käsin ilman pysyvää toimipistettä kohdemaassa.

5. OECD:n TiVA-analyyseissä ulkomaankauppaa arvioidaan arvonlisäperusteisesti ja toimialoittain. Laskelmissa palveluiden osuudeksi Suomen viennissä arvioidaan jopa 57 % vuonna 2020 (https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/trade-in-value-added/tiva-2023-FIN.pdf). ↑
6. Kuljetuspalvelut sisältävät matkustaja- ja rahtiliikenteen palvelut, niitä palvelevan toiminnan sekä posti- ja kuriiripalvelut. ↑
7. Perustuu pelialan etujärjestön esittämiin tietoihin (The Finnish Game Developers' Association). ↑
8. Nokia Technologies -liiketoiminnan liikevaihdon suuruus Nokia Oyj:n vuosikertomuksen 2023 mukaan. ↑
9. Kone Oyj:n vuosikertomus 2023. ↑

Asiasanat

palveluvienti, Suomi, tavaravienti, tietotekniikkapalvelut, vientimarkkinat